

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Čia gyventa prelado Maironio-Mačiulio

2012-11-02

ŽURNALAS: LITERATŪRA IR MENAS

TEMA: Publicistika

AUTORIUS: Astrida Petraitytė

DATA: 2012-11

Čia gyventa prelado Maironio-Mačiulio

Astrida Petraitytė

Maironis šiemet išties atėjo į kiekvieno mūsų namus – nekalbant apie įvairius viešus renginius, skirtus 1862-aisiais lapkričio 2-ąją (naujuoju stiliumi) gimusiam Poetui, jo eilėraščių posmai dažniau nei anksčiau prabyla į mus iš televizijos ir radijo.

Gal metas ir mums užėiti į prelado Maironio-Mačiulio namus, beje, kaip reta prabangius, tad ir prieškario aristokratijos dvelksmą pajusti galėsime...

Pratęsdami „Literatūros ir meno“ projektą – pažintį su memorialiniais rašytojų namais – apžiūrime Maironio lietuvių literatūros muziejų, glaudžiantį tiek Poeto butą, tiek visai lietuvių literatūrai skirtas ekspozicijos sales (šiuo metu ten, pavyzdžiui, veikia išėiviams rašytojams ir jubiliatams Vytautui Bubniui, Jonui Mikelinskui, Kaziui Sajai skirtos parodos).

Gidėmis po Kunigo ir Poeto namus sutiko pabūti muziejaus direktorės pavaduotoja **Raminta Antanaitienė** ir Senosios literatūros skyriaus vedėja **Regina Mažukėlienė**.

Šiuos rūmus Maironis nusipirko 1909 m., grįžęs iš Peterburgo į Kauną, tapęs Kauno kunigų seminarijos rektoriumi. Metus remontavęs, įsikėlė 1910 m. Pasirinko sau butą iš aštuonių kambarių antrajame aukšte, įsikūrė su seserimi Marcele Mačiulyte. Kita namo dalis buvo paskirta lietuviškoms kultūros organizacijoms: čia įsikūrė pirmoji Kaune lietuviška biblioteka-skaitykla, Dailiųjų amatų mokykla, Katalikių moterų draugija, žurnalo „Garnys“ redakcija, leidykla „Sakalas“. Maironis gyveno šiuose namuose iki pat savo mirties 1932 m. 1922-aisiais rūmus su visa žemės valda užrašė Kauno kunigų seminarijai, jai mokėjo nuomos mokestį. Pasistatė namus Aleksote (pagal garsaus to meto architekto K. Reisono projektą), jie buvo baigti 1932 m. pavasarį, bet nebespėjo įsikelti.

Muziejus įkurtas jau po ketverių metų – 1936 m. Už daiktų išsaugojimą esame dėkingi

Maironio seseriai Marcelei, taip pat visiems giminaičiams, kurie mums dar vis retkarčiais ką nors padovanoja.

Išsipildžiusi Maironio svajonė

Pirmiausia pakilome į trečią aukštą, kur visai naujai įrengta mansarda. Muziejininkės džiaugėsi, kad taip galiausiai išpildyta Maironio svajonė, nors jo planuotoji mansarda – žinia, ne parodoms ir renginiams skirta erdvė, atsivėrusi prieš mano akis, bet – nuomojami kambarėliai, už kuriuos pelnas eitų Kunigų seminarijai... Paroda (pagal direktorės Aldonos Ruseckaitės koncepciją), nušviečianti ir autentiškais eksponatais liudijanti Maironio gyvenimą bei kūrybą, atidaryta spalio 22 d., pati mansarda – birželio 28 d.

Astridos Petraitytės nuotraukos

Čia regime ir mansardos, kaip ją įsivaizdavo Maironis, planą, inžinieriaus Tiško nubraižytą 1923 m.

Šioje Maironio gyvenimui ir kūrybai skirtoje parodoje pateikta daugiau nei 240 eksponatų – nuotraukos, rankraščiai, knygos iš memorialinės bibliotekos, asmeniniai daiktai, kvietimai, telegramos... Lankytojai, eidami nuo stendo prie stendo, gali susipažinti su įvairiais Poeto gyvenimo laikotarpiais.

Malonu, kad rengiant parodą sutiko bendradarbiauti ir kitos institucijos – štai Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus ir Vytauto Didžiojo karo muziejus paskolino savo turėtus Maironio portretus, Lietuvos nacionalinis muziejus – Maironio paltą su kailine apykakle.

✘ Greta kai kurių asmeninių Poeto daiktų, džiaugiamės galėdami parodyti ir jo albumus su artimųjų, pažįstamų nuotraukomis, Maironis juos brangino, laimei, keturi jų išlikę.

Parodos stenduose pirmiausia pristatoma Poeto tėviškė ir šeima: Jonas Mačiulis gimė ūkininkų Onos ir Aleksandro šeimoje Pasandravyje (Raseinių r.), augo šalia esančiame tėvų ūkyje Bernotuose su trimis seserimis – Kotryna, Marcele ir Pranciška. Tėviškę dažnai prisimindavo, joje mėgo lankytis, atvažiuodavo kartu su bičiuliais.

Parodoje daug dokumentų rusų kalba – jų kopijas gavome iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo bei Lietuvos valstybės istorijos archyvo. Juose dažniausiai matome pavardę: Ivan Maciulevic... Štai įdomus Betygaloje surašytas dokumentas, kuriame nurodytos net abi pavardės formos: „Ivan Mačiulis, ili Maciulevic“... Tad eksponatai paliudija pavardės formos kitimą ir apsisprendimą grįžti prie pradinės pavardės „Mačiulis“. Pradėjęs lankyti Betygalos pradžios mokyklą, gavo to laiko papratimu, kaip rašė J. Tumas-Vaižgantas, „Maculevičiaus“ pavardę. Taip su retomis išimtimis Maironis vadinosi iki 1921 m. – Maciulevičius. Tokia reta išimtis – Mačiulio pavarde pasirašytas rankraštis „Pamokslas ant 5 Nedėlės po Trijų Karalių apie griekus Neczystatos, Užvydėjimo ir Rustybės / Kl. Jonas Macziulis / 1888m. Kaunas“. Rašyta, kaip matome, juodu rašalu, labai tvarkingai, dailyraščiu. Tai pamokslų sakymo ir lietuvių kalbos darbas, kurį taisė Kazimieras Jaunius. Lietuviškai parašyta pavardė, matyt, byloja šio kalbininko įtaką. Savo kai kuriuos mokslinius darbus Maironis pasirašydavo „Joannes Matsulevicz“. 1921 m. jis parašė oficialų prašymą pavardę Maciulevičius pakeisti į Maironis-Mačiulis, pasirinkęs dvigubą jos formą.

✘ Maironio mokslo metams skirta keletas stendų. Parodos lankytojams eksponuojame

Jono Mačiulio ir jo draugų gimnazijos laikų nuotraukas, Kauno gimnazijos baigimo atestatą, ir dokumentą, liudijantį, jog mokslus baigė būdamas gero elgesio. Studijuodamas pusmetį Kijevo universitete, Maironis klausėsi žymių to meto istorikų paskaitų. Išlikę F. Fortinskio skaitytų paskaitų užrašai iš Kijevo laikų, juos brangino, su savimi vežiojosi – ir grįžęs į Kauną, kur 1884–1888 m. mokėsi kunigų seminarijoje, ir vėliau Peterburge įstojęs į Katalikų dvasinę akademiją, joje ir dėstęs (juk kūrybinių to meto rankraščių nėra išlikę). Štai eksponuojame knygas iš Maironio memorialinės bibliotekos, pavyzdžiui: „Očerki istorii Velikogo Kniazestva Litovskogo do poloviny XV-ogo stoletija“... Tai Kijeve išleistos knygos, kurių autoriai V. Antonovičius ir N. Daškievičius tuo metu dėstė Kijevo universitete. Maironį, Lietuvos patriotą, klausytos Kijeve paskaitos apie Lietuvos valstybės didybę, ko gero, ir įkvėpė parašyti Lietuvos istoriją – „Apsakymus apie Lietuvos praeigą“ (išleista Tilžėje 1891 m.). Štai eksponuojame ir retą, didelio formato leidinį iš Maironio bibliotekos – D. Miltono poemą „Prarastasis rojus. Sugražintasis rojus“ rusų kalba su itin gražiomis iliustracijomis. Maironis mėgo gražias knygas. Vien pažiūrėję į Maironio biblioteką galime suprasti, kokia išsilavinusi, plačios erudicijos tai buvo asmenybė.

Regime Maironio studijų Peterburgo katalikų dvasinėje akademijoje konspektus lotynų ir lenkų kalbomis. Peterburge studijavo 1888–1892 metais. Jaunystės rankraščiai, įskaitant lietuviškuosius – keturiomis kalbomis.

Eksponuojame ir įdomią 1903 m. vinjetę, menančią Maironio profesoriavimą Peterburgo katalikų dvasinėje akademijoje. Joje – Peterburgo katalikų dvasinės akademijos profesoriai, tarp jų ir Maironis, studentai, ir akademijos pastato nuotrauka. Stebėtina to meto fotografijų kokybė, jos puikiai išsilaikiusios.

Lankytojus sudomins Maironio knyga lotynų kalba „Paskaitos apie teisingumą ir teisę“ (1903 m.). Už šį mokslinį darbą jam suteiktas teologijos daktaro laipsnis.

Dokumentas lotynų kalba, kuriuo vyskupas G. Cirtautas Maironiui suteikė Žemaičių kapitulos prelado titulą, patikslina datą – 1911 m. (kartais – kaip, beje, ir pats Maironis rašė – nurodomi 1912 metai). Dokumento originalas saugomas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje.

Kiti stendai pristato 1909–1932 m. Maironio gyvenimo laikotarpį, rektoriavimo laikus Kauno kunigų seminarijoje.

Antroji ekspozicijos dalis skirta kūrybai – čia randame ir Poeto rankraščius, knygas, jo eilėms skirtas kompozitorių gaidas.

Mėgdamas kitų autorių iliustruotas knygas, vertindamas fotografijos meną, Maironis ir į „Pavasario balsų“ (pirmoji laida 1895 m.) 1913 m. leidimą įterpė savo nuotrauką, o jau į 1920-ųjų leidimą – greta gamtos vaizdelių ir savo pažįstamų moterų atvaizdus. Vienos jų – Apolonijos Petkaitės – vardas įrašytas akrostichu poemos „Mūsų vargai“ pradžioje. Įdomu, jog prie eilėraščio „Medvėgalio kalnas“ nurodyta: parašyta pagal pasakojimą Apolonijos Petkaitės. Taigi Poetas stengėsi išreikšti pagarbą jam padėjusiems, jį patį vertinusiems asmenims.

Štai matome knygoje jo panaudotą nuotrauką – trys merginos tautiniais rūbais, viduryje stovi Jadvyga Stanelytė. Dabar mūsų skaitomos eilutės „Aš nežinau, brangi sesute“ pirminis variantas buvo „Aš nežinau, brangi Jagute“ (t. y. Jadvyga). Kai kartą Maironis buvo paklaustas, ar turįs savo Beatričę, jis atsakė: „Taip“, nieko nekomentuodamas.

Dėl šių nekaltų nuotraukų prelatui Mačiuliui teko nukentėti. Pasakojama, kad jo geras bičiulis A. Jakštas-Dambrauskas, ūmaus charakterio žmogus, knygyne gavęs 1920-ųjų „Pavasario balsus“ ir pamatęs juose moterų nuotraukas, knygą trenkė į grindis,

širsdamas: „Berazumis...“ Bet vėliau, kai kiti Maironį puolė, atidžiau į knygą pasižiūrėjęs – o ją puošė ir gamtos vaizdai, ir šventi paveikslėliai – rašydamas kritikos straipsnius, išgyrė eilėraščius ir maždaug taip apibendrino: poetas turi teisę įdėti ir tų sesučių veidelius, kurie įkvėpė vieną ar kitą dalykėlį, niekas neturėtų jam dėl to priekaištų sakyti... Maironio atsakymas į puolimą buvo gana piktas: kritikų kakarykū apie mano poezijos iliustracijas žmonėms nusibodo, jeigu galvojat, kad jas įdėjau pirkliškais motyvais, tai reklama man nereikalinga... „Pavasario balsai“ išties buvo labai populiarūs.

✖ Šviesi graži draugystė Maironį siejo su Sofija Romeriene, dailininke, Tytuvėnų dvarininke, nutapiusia išpūdingą Poeto portretą, kurį eksponuojame. Maironis dažnai viešėdavo Taujėnuose, bendravo ir su Eugenijum Romeriu, dailininkės vyru.

Vienas įdomiausių eksponatų – 1920-ųjų „Pavasario balsų“ maketas. Jį kartu su Pauliaus Jurkaus archyvu iš Amerikos parvežė Išeivių literatūros skyriaus vedėja Virginija Paplauskienė. Maironis į 1913 m. „Pavasario balsų“ leidimą įklijo naujus, ranka rašytus eilėraščius ir iliustracijas. Išspausdintus kūrinius redagavo, taisė: taip buvo parengtas 1920 m. išleistas „Pavasario balsų“ maketas.

„Pavasario balsai“ – tai vienintelis Maironio poezijos rinkinys, jį poetas išleido keletą kartų (1895, 1905, 1913, 1920 m.), vis redaguodamas senus eilėraščius ir papildydamas naujais. Visus šiuos leidinius galime matyti parodoje.

Rengdamas raštų penkiatomį, Maironis redagavo beveik visus eilėraščius, papildė naujais, perrašė ranka ir pavadino „Lyrika“. Tai paskutinė poeto valia, testamentinė redakcija, išleista 1927 m. raštų pirmajame tome.

Šią rankraštinę Maironio knygą labai branginame ir pristatome parodoje. Mums reikšmingas tas faktas, kad 2009 m. ji įtraukta į UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ Lietuvos nacionalinį registrą.

Dėmesį skyrėme ir Maironio dramaturgijai. Rašydamas istorines dramas, jis pirmiausia pasidarydavo užrašus – naudojosi žinomų istorikų knygomis. Maironio vadinamąją „Vytautinę trilogiją“, rašytą 1921–1930 m. („Kęstučio mirtis“, „Vytautas pas kryžiuočius“, „Didysis Vytautas – Karalius“), visi žinome. Stenduose – dramų rankraščių fragmentai. Parodoje primename tai, jog visos trys istorinės poetinės dramos buvo pastatytos Valstybės teatre Kaune. Matome spektaklio nuotraukas, jose žymūs aktoriai – Petras Kubertavičius, Ona Rymaitė, režisierius Borisas Dauguvietis. Plačioji visuomenė gal nėra girdėjusi, kad gyvenimo pabaigoje Maironis ketino parašyti dramą apie Barborą Radvilaitę – „Barbora Karalienė“. Išlikę keletas jos fragmentų, štai „Motinos ir Barboros monologo“ rankraštis...

Ekspozicija užbaigiama pirmą kartą rodomomis nuotraukomis – Maironis mirties patale.

Prieš leidžiantis iš mansardos į Maironio butą, mano gidės pakvietė pasigrožėti vaizdu pro langą – raudončerpiai stogai ir didingi mūrai išties kūrė viziją, kad Maironio gyventa ne ką tik iš carinės Rusijos provincijos statuso išsivadavusiame mieste, o lygiateisiame Europos didmiestyje, taip, Laikinojoje Lietuvos sostinėje.

